

Tots els somnis porten a Roma

La civilització romana donà una gran importància a la interpretació dels somnis, tot i que aquesta va ser una pràctica qüestionada per alguns dels seus contemporanis. Unes interpretacions que van provocar no pocs esdeveniments polítics i socials.

Imatge de Jupiter Optimus Maximus, déu suprem dels romans. La religió romana concedia una gran importància a les arts endevinatòries i a la interpretació dels somnis.

La importància de la dimensió màntica dins la cultura i la religió romana fou molt considerable. El primitiu politeisme antropomòrfic romà va experimentar una impressionant expansió, gràcies al sincretisme que incorporà gradualment les divinitats dels pobles conquerits. La religió tenia un doble registre, amb ritus populars i oficials (aquests d'un caràcter eminentment polític). La religió oficial era una qüestió d'estat en totes les seues facetes, particularment en assumptes com l'organització dels col·legis sacerdotals i la incorporació d'alguna nova divinitat. Fou qüestió d'estat fins i tot la seua mateixa fi quan, el 1313 dC, l'emperador Constantí va convertir el cristianisme en religió oficial de l'imperi romà. L'ús, per part del poder, de la dimensió màntica es manifesta clarament en tres organismes religiosos: els *duunviri* –convertits el 367 aC en *decenviri*–, encarregats de la consulta dels llibres sibil·lins, a petició del senat, cada cop que sorgien prodigis extraordinaris i situacions de perill greu per a l'estat (epidèmies, guerres, desastres econòmics, etc.), i havien de subministrar al senat els remeis per a l'expiació. Els àugurs que, mit-

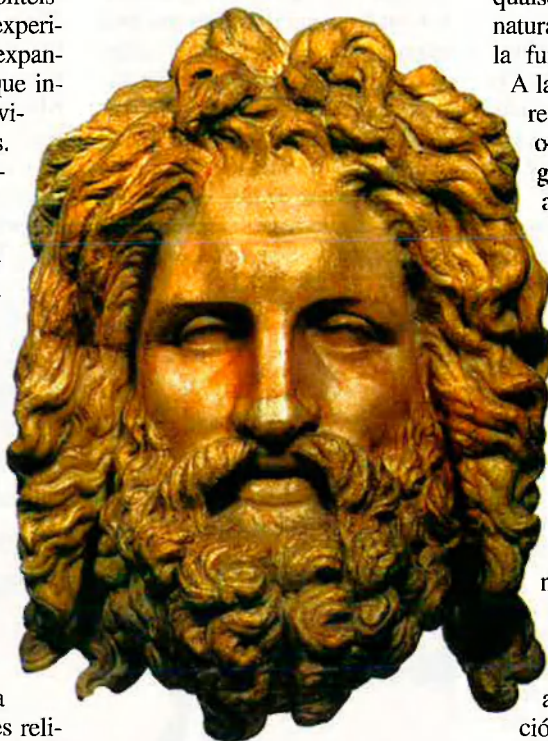
jançant l'anàlisi dels crits i el vol dels ocells, interpretaven la voluntat divina; tot adduint auspicis desfavorables, tenien el poder de paralytzar qualsevol acció legislativa o governamental que no convingués a l'oligarquia dominant (el mateix Ciceró ingressà al col·legi dels àu-

moments de la seua història, els romans atribuïren als somnis un valor premonitori. Les influències culturals procedents de Grècia, Egipte i l'Orient Pròxim reforçaren aquesta concepció. Fins i tot una persona com Plini el Vell (24 dC-79 dC), contrari a admetre qualsevol tipus de revelació sobrenatural de l'esdevenidor, creia en la funció profètica dels somnis.

A la seua *Història Natural* refereix, com a fet real, el succés ocorregut a un soldat de la guàrdia imperial de Roma: aquest havia agafat la ràbia en ser mossegat per un gos.

La mare, que vivia a Hispania i ignorava la situació del fill, li va escriure una carta en què li comunicava un remei contra la ràbia (l'arrel de roser salvatge), que li havia estat revelat en somnis. La missiva arribà a temps perquè el soldat, que ja havia estat desnonat pels metges, s'administrés el remei, fins aleshores desconegut.

Un racionalista com Marc Tul·li Ciceró (146 aC 43 aC) personifica la contradicció en estat pur pel que fa a la qüestió dels somnis. Al llibre 6è de *La República*, en els prolegòmens al somni d'Escipió, escriu: "En comptes d'un mite Ciceró refereix en aquest lloc un somni, tot demostrant així que allò que pot dir-se de la immortalitat de l'ànima i del cel no són invencions de filòsofs, que deliren, ni faules sense credibilitat de les quals es riu els

gurs l'any 53 aC). Els harúspex, d'origen etrusc, tenien la facultat de preveure el futur, subministraven la interpretació i les formes d'expiació dels prodigis per mitjà de l'examen de les vísceres (especialment del fetge) de les víctimes.

Aquest esperit màntic s'estenia, també a l'àmbit oníric. En tots els

epicuris, sinó conjectures de persones molt respectables". Per contra, al llibre *De Divinatione* critica i ridiculitza la creença en la dimensió profètica dels somnis, particularment tot allò referit a la revelació de remeis curatius, i afirma: "Dor-mim cada nit, i hi ha èpoques en què no somiem; podem sorprendre'ns pel fet que alguna vegada es produeixi allò que somiem?". No mantenir aquest escepticisme respecte dels seus propis somnis li va resultar fatal. Ciceró va tindre un somni en què veia un jove d'aspecte noble que, per una cadena d'or, baixava del cel i s'aturava a la porta d'un temple. A l'endemà, en un acte oficial al Capitoli, va identificar Octavi, el nebot de Cèsar, com el personatge del seu somni. Després de l'assassinat de Cèsar, Ciceró apostà per Octavi i en contra de Marc Antoni. Tot i que Octavi hauria de resultar, posteriorment, vencedor, a l'època del 2n triunvirat, Ciceró i el seu germà Quintus foren executats pels agutzirs de Marc Antoni.

Només una petita minoria, composta bàsicament d'aquells que subscriuen els principis de l'epicureisme, era veritablement crítica amb la concepció profètica dels somnis i amb la mateixa idea de providència. El filòsof i poeta Lucreci (94 aC-55 aC) n'és un representant exemplar. A la seua obra *De rerum natura* considera els somnis com un efecte dels "simulacres" i assenyal·la les influències de diversos factors que intervenen en la conformació del relat oníric: ocupacions i preocupacions diürnes, inclinacions personals, gustos i costums, desigs, fantasies, necessitats i pulsions biològiques. Veiem com descriu la component onírica associada a les pol·lucions nocturnes dels adoles-

cents: "Però a aquells que per primera vegada senten la fresca joventut, quan el temps desembolca el semen pels membres, se'ls ofereixen molts simulacres de qualsevol cos, en somnis, missatgers de bell rostre, fresc i agraciat, que provoquen l'organ curull de llavor abundant; i així com si haguessin penetrat moltes vegades al santuari del plaer, llançen dolls de semen que els contaminen."

Tant la vida pública com la privada de la majoria dels romans es trobava fortament influïda per la dimensió onírica. En les cròniques és usual veure com els somnis premonitors acompanyen els esdeveniments oficials importants de tota mena (guerres, incorporació de noves divinitats, edificació de temples i monuments, accés al poder, etc.). El grau de credibilitat atorgada als somnis queda remarcat pel fet que l'emperador August (63 aC-14dC) va treure un decret en què obligava els ciutadans a relatar, en la plaça pública, tots els somnis referits a qüestions d'estat que tinguessen.

El somnis determinaven moltes decisions pràctiques de la vida. Claudi Galè abandonà els estudis de filosofia i es dedicà a la medicina de resultes d'un somni. Marc Aureli trobà en somnis les mesures concretes que adoptà contra els delictes de sang i d'estafa. Suetoni demanà a Plini el Jove que li paralizés un judici a causa d'haver tingut en somnis un mal presagi. Plini el Vell va escriure la història de les guerres de la Germania després d'un somni que li ho indicava. Pierre Grimal a *La vie à Rome dans l'Antiquité* dona per fet que el relat dels somnis i presagis formava part de la comunicació habitual entre marit i muller. Hi havia oracles de

ARXIU

A l'esquerra, representació del déu Sabaci originari de l'antiga Tràcia. Aquesta mà màgica era capaç de curar el mal d'ull. Un culte amb un marcat caràcter esotèric. A la dreta, estàtua de l'Esculapi d'Empuries, déu de la medicina, conservada al Museu d'Arqueologia de Barcelona.

somnis a nombrosos temples, com els de Mopso i Anfiloco. La incubació, amb finalitats curatives, es realitzava a tots els santuaris d'Esculapi, d'Isis i Serapis, així com en alguns dedicats a Minerva. A les acaballes de l'imperi romà, en alguns d'aquests llocs continuà practicant-se la incubació baix el patrocini de sants cristians: sant Cosme i sant Damià, sant Miquel, etc.

Artemidor d'Efes (o de Daldis) que visqué sota l'imperi romà, al segle II de la nostra era, i es dedicà a la filosofia i a la interpretació dels somnis, va escriure, a més del *Tractat dels Augurs* i el *Tractat de la Quiromància*, la *Interpretació dels somnis (oneirocrítica)*, el llibre més complet i subtil que, sobre aquesta matèria, ens ha arribat de l'antiguitat, que condensa la saviesa procedent de distintes cultures i tradicions amb la seua dilatada experiència personal.

Mantigué una actitud intel·lectualment rigorosa i de gran dignitat ètica. Utilitzava els principis d'associació i conversió en el contrari. Sostenia que la interpretació purament simbòlica d'un somni és substancial si no es té en compte la personalitat global i les circumstàncies concretes del dorment.

Vicent Bello

La setmana vinent: Les ombres de la nit medieval

Figura de la deessa egípcia Isis. Els romans incorporaren a la seua religió déus i creences d'aquells pobles que ocuparen.